

Til refleksjon hvis du har barnehagebarn eller elever fra nasjonale minoriteter

Alle barn, unge og familier i barnehage og skole skal møtes som enkeltindivider og enkeltfamilier uavhengig av sosial, etnisk og religiøs bakgrunn. De samme prinsippene gjelder selvfølgelig også i møtet med de nasjonale minoritetene. Samtidig er det viktig å være klar over at det i mange år ble ført en politikk som resulterte i store overgrep overfor nasjonale minoriteter, og at utdanningssystemet og skolen var en del av dette.

ARTIKKEL | SIST ENDRET: 23.11.2015

Innhold

Innledning

Hvordan ivaretar barnehageloven og rammeplanen barn fra nasjonale minoriteter?

Hvordan ivaretar opplæringsloven og læreplanverket barn og unge fra nasjonale minoriteter?

Innledning

Erfaringer med overgrep og diskriminering overfor både enkeltpersoner og grupper har ført til at noen kan ha mistro til barnehagen og skolen. Noen har også opplevd usynliggjøring og marginalisering som påvirker dem i deres møte med barnehagen og skolen. Det kan være viktig at personalet er bevisste på dette i møte og samarbeid med familier fra de nasjonale minoritetene. Det kan også være nyttig å være oppmerksom på betydningen av følgende:

Tillit og relasjon

God relasjon til hvert enkelt barn og til hver enkelt elev og et godt samarbeid med foreldrene er viktige prinsipper for barnehager og skoler. I møtet med nasjonale minoriteter kan tillit og relasjon være utslagsgivende for hva familien ønsker å fortelle om sin bakgrunn, og for hvordan de opplever møtet med barnehagen og skolen.

Å kjenne den enkelte

Det varierer hvordan det enkelte barn, den enkelte elev og den enkelte familie opplever det å være nasjonal minoritet. Det er den enkeltes ønske og behov som skal være avgjørende for i hvilken grad og på hvilken måte personalet i barnehagen og skolen framhever bakgrunnen til barnet eller eleven. Mange er stolte av å tilhøre en nasjonal minoritet og ønsker å dele denne bakgrunnen med andre. Andre ønsker ikke at dette skal framheves, eller de opplever at det ikke er en viktig del av deres identitet. Kanskje noen også tror at deres minoritetstilhørighet ikke er av interesse for barnehagen eller skolen, og at de av den grunn ser på sin etniske tilhørighet som et ikke-tema. Derfor har du kanskje barn eller elever fra en av de nasjonale minoritetene uten å vite det. Det viktige er å bygge god relasjon og tillit til den enkelte slik at tilbudet kan tilrettelegges på best mulig måte.

Anerkjennelse av variasjon

Det er viktig å være bevisst på at det kan være variasjoner innad i de ulike nasjonale minoritetene. Det kan være diskusjoner og uenigheter knyttet til historie, språk og aspekter ved kultur og levesett. For eksempel er det uenighet innad i enkelte av de nasjonale minoritetene om hva de skal omtales som. For to av minoritetene benyttes det derfor to sidestilte betegnelser. Det er viktig at personalet i barnehagen og skolen finner ut og benytter den betegnelsen familien selv ønsker.

Ulik bakgrunn som ressurs

Både for den enkelte og for barnehagen og skolen kan det være berikende at ulik bakgrunn og mangfold benyttes som ressurs. I den sammenheng kan foreldrene være viktige bidragsyttere og samarbeidspartnere fordi de har førstehåndskunnskap om den minoriteten de tilhører. Å løfte fram det som er felles på tvers av ulik bakgrunn, kan også bidra til å skape tilhørighet og fellesskap i barnehager og skoler.

Refleksjon rundt disse punktene kan være nyttig i arbeidet med å forstå og utvikle den enkeltes identitet og å styrke fellesskapet og mangfoldet. En slik praksis som er basert på anerkjennelse og respekt, gjenspeiler også rammeplanen, læreplanverket og lover og regelverk.

Hvordan ivaretar barnehageloven og rammeplanen barn fra nasjonale minoriteter?

Barnehageloven og rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver er styrende dokumenter for den

virksomheten som foregår i barnehagene. Loven og planen inneholder bestemmelser som gjelder alle barn i barnehagen. Når det gjelder barn fra nasjonale minoriteter, er det særlig relevant å framheve følgende bestemmelser:

Barnehagen skal ta hensyn til barnas alder, funksjonsnivå, kjønn, sosiale, etniske og kulturelle bakgrunn.

Barnehageloven § 2 tredje ledd

Barnehagen skal fremme demokrati og likestilling og motarbeide alle former for diskriminering.

Barnehageloven § 1 tredje ledd

Rammeplanen vektlegger både kulturelt mangfold og det enkelte barns utvikling. Dette kommer blant annet til syne i følgende formuleringer:

Det kulturelle mangfoldet skal gjenspeiles i barnehagen. Sosiale, etniske, kulturelle, religiøse, språklige og økonomiske forskjeller i befolkningen medfører at barn kommer til barnehagen med ulike erfaringer. Barnehagen skal støtte barn ut fra deres egne kulturelle og individuelle forutsetninger.

Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver, side 7

Det norske samfunnet består i tillegg til majoritetsbefolkningen av det samiske urfolket, de nasjonale minoritetene og minoritetene med innvandrerbakgrunn. (...) Det er derfor mange måter å være norsk på. Det kulturelle mangfoldet skal gjenspeiles i barnehagen.

Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver, side 7

Barn som tilhører den samiske urbefolkningen, de nasjonale minoritetene og barn fra etniske minoritetskulturer må få støtte i å utvikle sin doble kulturtilhørighet.

Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver, side 30

Et godt samarbeid med foreldrene blir framhevet både i lov om barnehager og i rammeplanen:

Barnehagen skal i samarbeid og forståelse med hjemmet ivareta barnas behov for omsorg og lek, og fremme læring og danning som grunnlag for allsidig utvikling.

Barnehageloven § 1 første ledd

Å ta barns medvirkning på alvor forutsetter god kommunikasjon mellom barna og personalet og mellom personalet og foreldrene.

Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver, side 14

Rammeplanen framhever det ansvar og den betydning barnehagen har for barns språkutvikling. Noen barn som tilhører nasjonale minoriteter, har et annet morsmål enn norsk.

Språket er personlig og identitetsdannende og nært knyttet til følelser. Morsmålet er viktig for opplevelse av egen identitet og mestring på mange områder. Et godt utviklet morsmål er en grunnleggende forutsetning for den videre språklige utviklingen, også når det gjelder skriftspråk og leseforståelse.

Rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver, side 29

Barnehagen må støtte at barn bruker sitt morsmål og samtidig arbeide aktivt med å fremme barnas norskspråklige kompetanse.

Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver, side 29

Hvordan ivaretar opplæringsloven og læreplanverket barn og unge fra nasjonale minoriteter?

Opplæringsloven med forskrifter er styrende dokumenter for virksomheten i skoler og lærebedrifter. Læreplanverket har forskriftsstatus og er dermed en del av rettighetene til alle elever og lærlinger. Når det gjelder elever og lærlinger fra nasjonale minoriteter, er det særlig relevant å framheve noen av bestemmelsene i opplæringsloven.

Opplæringsloven

Læringsmiljø og foreldresamarbeid

Opplæringsloven tydeliggjør at skole og lærebedrifter har et stort ansvar for å ivareta alle elever og lærlinger i samarbeid med foreldrene.

Opplæringa i skole og lærebedrift skal, i samarbeid og forståing med heimen, opne dører mot verda og framtida og gi elevane og lærlingane historisk og kulturell innsikt og forankring.

Opplæringsloven § 1, første ledd

Skolen og lærebedrifta skal møte elevane og lærlingane med tillit, respekt og krav og gi dei utfordringar som fremjar danning og lærelyst. Alle former for diskriminering skal motarbeidast.

Opplæringsloven § 1, siste ledd

Opplæringsloven fastslår at det er skolens ansvar å etablere et godt læringsmiljø for alle elever og å iverksette tiltak dersom noen blir utsatt for mobbing, diskriminering eller rasisme.

Skolen skal aktivt og systematisk arbeide for å fremje eit godt psykososialt miljø, der den enkelte eleven kan oppleve tryggleik og sosialt tilhør.

Opplæringsloven § 9a-3, første ledd

Dersom nokon som er tilsett ved skolen, får kunnskap eller mistanke om at ein elev blir utsett for krenkjande ord eller handlingar som mobbing, diskriminering, vald eller rasisme, skal vedkommande snarast undersøkje saka og varsle skoleleiinga, og dersom det er nødvendig og mogleg, sjølv gripe direkte inn.

Opplæringsloven § 9a-3, første ledd

Det er viktig å være klar over at elever som tilhører nasjonale minoriteter også i dag kan oppleve krenkende ord eller handlinger på grunn av sin bakgrunn.

Språkopplæring

Det gjelder særskilte bestemmelser knyttet til språkopplæring for elever med kvensk/norskfinsk bakgrunn.

Når minst tre elevar med kvensk-finsk bakgrunn ved grunnskolar i Troms og Finnmark krev det, har elevane rett til opplæring i finsk. Omfanget av opplæringa i tid og innhaldet i opplæringa fastsetjast i forskrifter etter § 2-2 og § 2-3 i denne lova. Frå og med 8. årstrinnet vel elevane sjølv om dei vil ha opplæring i finsk.

Opplæringsloven § 2-7, første ledd

Dersom en elev ikke har tilstrekkelige norskerferdigheter til å få utbytte av opplæringen, har eleven rett til særskilt språkopplæring enten han/hun går i grunnskolen eller i videregående opplæring.

Elevar i grunnskolen [videregående opplæring] med anna morsmål enn norsk og samisk har rett til særskild norskopplæring til dei har tilstrekkeleg dugleik i norsk til å følgje den vanlege opplæringa i skolen. Om nødvendig har slike elevar også rett til morsmålsopplæring, tospråkleg fagopplæring eller begge delar.

Opplæringsloven § 2-8 og 3-12

Disse rettighetene gjelder også for elever fra nasjonale minoriteter. Det avgjørende er om eleven har tilstrekkelige norskerferdigheter til å følge den ordinære opplæringen i norsk. Det må foretas en skjønnsmessig vurdering i hvert enkelt tilfelle for å avgjøre om eleven oppfyller vilkårene. Vurderingen skal være basert på en kartlegging. Dersom eleven har tilstrekkelige ferdigheter i norsk til å følge den vanlige opplæringen, skal hun/han ikke få særskilt norskopplæring.

Følgende bestemmelse gjelder både elever som får opplæring i finsk som andrespråk, og elever som får særskilt språkopplæring:

Elevar som får opplæring i finsk som andrespråk etter opplæringslova § 2-7, norsk teiknspråk etter opplæringslova § 2-6 eller særskild språkopplæring etter opplæringslova § 2-8, kan etter søknad bli fritatte frå kravet om opplæring i framandspråk eller språkleg fordjuping.

Elevar som er unnatekne frå kravet om opplæring i framandspråk eller språkleg fordjuping, skal få forsterka opplæring i engelsk, norsk, samisk, finsk eller eit anna språk som eleven alt har eit grunnlag i.

Forskrift til opplæringsloven § 1-9, andre og tredje ledd

Fritak og permisjon fra pliktig grunn- skoleopplæring

Følgende bestemmelser knyttet til fravær fra opplæring er relevante å trekke frem:

Elevar skal etter skriftleg melding frå foreldra få fritak frå dei delar av undervisninga ved den enkelte skolen som dei ut frå eigen religion eller eige livssyn opplever som utøving av ein annan religion eller tilslutning til eit anna livssyn, eller som dei på same grunnlag opplever som støytande eller krenkjande. Det er ikkje nødvendig å grunngi melding om fritak etter første punktum.

Det kan ikkje krevjast fritak frå opplæring om kunnskapsinnhaldet i dei ulike emna i læreplanen. Dersom skolen på eit slikt grunnlag ikkje godtek ei melding om fritak, må skolen behandle saka etter reglane om enkeltvedtak i forvaltningslova.

Opplæringsloven § 2-3a, andre og tredje ledd

Elevar som høyrer til eit trussamfunn utanfor Den norske kyrkja, har etter søknad rett til å vere borte frå skolen dei dagane trussamfunnet deira har helgedag. Det er eit vilkår for retten at foreldra sørgjer for nødvendig undervisning i permisjonstida, slik at eleven kan følgje med i den allmenne undervisninga etter at permisjonstida er ute.

Opplæringsloven § 2-11 andre ledd

Reising

For to av de nasjonale minoritetene, rom og romanifolket/tatere, er reising ofte en del av levesettet. Ved søknad om permisjon i forbindelse med reising gjelder følgende bestemmelser:

Permisjon fra pliktig opplæring

Når det er forsvarleg, kan kommunen etter søknad gi den enkelte eleven permisjon i inntil to veker.

Opplæringsloven § 2-1, første ledd

Elever kan få innvilget permisjon i inntil to uker. Eleven har ikke rett til permisjon etter denne bestemmelsen. Skolen kan etter søknad innvilge permisjon dersom dette er forsvarlig. En permisjon som er gitt, avkorter retten til grunnskoleopplæring tilsvarende. Det betyr at eleven ikke senere får erstattet den undervisning som er gitt i den perioden eleven har hatt permisjon.

Det er slik at bestemmelsene i opplæringsloven er like for alle barn. Det er ikke laget unntak for nasjonale minoriteter, heller ikke når det gjelder adgangen til å reise.

Opplæring i skolen er ikkje alltid tilpassa folkegrupper som har reising som ein del av livsforma si (rom og romanifolket). Regjeringa legg like fullt til grunn at retten og plikta til opplæring gjeld på lik linje for alle barn.

St.meld. nr. 15 (2000–2001) Nasjonale minoritetar i Noreg – Om statleg politikk overfor jødar, kvener, rom, romanifolket og skogfinnar, punkt 1.6.4 Utdanning og skole

Fravær

Grunnskoleelever som har fravær ut over innvilget permisjon (jf. opplæringsloven § 2-11), vil etter gjeldende retningslinjer bli skrevet ut av skolen, men har som hovedregel rett til skoleplass på nærskolen når de er tilbake (jf. opplæringsloven §§ 2-1 og 8-1). Dette betinger imidlertid at det er plass ved nærskolen. Se veileder:

[http://www.udir.no/Regelverk/Tolkning-av-regelverket/ Skoleeiers-ansvar/Barn-som-ikke-moter-pa-skolen---Veileder- for-skoler-og-skoleeier/](http://www.udir.no/Regelverk/Tolkning-av-regelverket/Skoleeiers-ansvar/Barn-som-ikke-moter-pa-skolen---Veileder-for-skoler-og-skoleeier/)

Fravær føres på vitnemålet for grunnskolen og for videregående opplæring (jf. forskrift til opplæringsloven §§ 3-41 og 3-47).

Hjemmeundervisning

Ved enkelte skoler har de hatt en ordning der tater-/romaniforeldre har gitt barna privat hjemmeundervisning i de periodene de har vært ute og reist. Det har vært et tett samarbeid med skolen for å lage passende undervisningsopplegg.

Opplæringsloven har regler om privat hjemmeundervisning (jf. opplæringsloven §§ 2-13 og 14-3). Kommunen skal føre tilsyn med undervisningen. Det understrekes at tilsyn er viktig for å sikre at barna får den opplæring de har rett på.

Læreplanverket

Læreplanverket fastsetter målene for opplæringen for alle elever og lærlinger i norsk skole. Alle elever skal få utvikle egen identitet og kultur, noe som kommer til uttrykk i alle deler av læreplanverket. Dette gjelder også for barn og unge fra nasjonale minoriteter.

Skolen og lærebedriften skal (...) stimulere elevane og lærlingane/lærekandidatane i personleg utvikling og i styrking av eigen identitet, i det å utvikle etisk, sosial og kulturell kompetanse og

evne til demokratiforståing og demokratisk deltaking.

Prinsipper for opplæringen, side 2

Norsk[faget] er et sentralt fag for kulturforståelse, kommunikasjon, dannelse og identitetsutvikling (...) Norskfaget åpner en arena der de får anledning til å finne sine egne stemmer, ytre seg, bli hørt og få svar.

Læreplan i norsk, formål med faget

Såleis skal [samfunns]faget medverke til medviten identitetsdanning og trygg forankring i eige samfunn og eigen kultur for alle elevar.

Læreplan i samfunnsfag, formål med faget

Læreplanverket legger også vekt på viktigheten av tilpasset opplæring for alle elever.

Utgangspunktet for oppfostringen er elevenes ulike personlige forutsetninger, sosiale bakgrunn og lokale tilhørighet. Opplæringen skal tilpasses den enkelte. Større likhet i resultat skapes gjennom ulikhet i den innsats som rettes mot den enkelte elev. (...) Den enkeltes særpreg gir sosialt mangfold – likhet i evner til å delta gir samfunnet rikhet.

Generell del av læreplanen, side 2

I opplæringen skal mangfoldet i elevenes bakgrunn, forutsetninger, interesser og talenter møtes med et mangfold av utfordringer. Uavhengig av kjønn, alder, sosial, geografisk, kulturell eller språklig bakgrunn skal alle elever ha like gode muligheter til å utvikle seg gjennom arbeidet med fagene i et inkluderende læringsmiljø.

Prinsipper for opplæringen, side 4-5

